

De onzekere toekomst van Verhofstadt II

► *André Mommen*

De uitslag van de voorbije federale verkiezingen heeft Guy Verhofstadt een tweede ambtstermijn opgeleverd. Paars komt terug onder het motto dat België verder moet gaan met "vernieuwen en veranderen". Volledige tewerkstelling met "volwaardige jobs" en een "waardig leven zonder angst" zal alle Belgen gelukkig maken. Met als propagandistische kers op de pudding 200.000 nieuwe jobs in 2007. Bijna leest de regeringsverklaring als een Groen pamflet. Verhofstadt II heeft het over een "creatieve en solidaire" samenleving. Deze coalitie zal de kosten van de vergrijzing opvangen, een toegankelijke gezondheidszorg scheppen, werken aan een doelmatig openbaar bestuur en de duurzame ontwikkeling bevorderen. Armen, zieken en zwakkeren, zij die pech hebben gehad aan de zelfkant van de moderne samenleving, zullen aan boord blijven. Maar zal deze coalitie dat ook allemaal kunnen waarmaken? En zal Verhofstadt II, met regionale en Europese verkiezingen volgend jaar in het verschiet, wel de hele rit uitzitten?

De bevlogen passages in de regeringsverklaring moeten ons wijs maken dat, nu de economische omstandigheden heel wat ongunstiger zijn dan in 1999, men met voluntarisme bergen kan verzetten. Echter, de financiële rek is er uit. Van een verdere schuldafbouw komt in dit decennium allicht niets meer in huis. Als dan ook nog eens de kapitaalrente stijgt, dan zal Verhofstadt II verplicht worden tot bijkomend snoeiwerk. Of tot lastenverzwaring.¹ Vasthouden aan de belastingverlaging zou dan dom zijn. Tijdens het formatieberaad werd men het eens over het selectief verhogen van de accijnzen op bepaalde brandstoffen. Men zou

het ook nog kunnen proberen met rekeningrijden, wat weer centen oplevert.² Kortom, Verhofstadt II zal de komende maanden vooral ten prooi vallen aan conflicten over nieuwe bezuinigingen en hogere lasten.

In deze regering houden socialisten en liberalen elkaar numeriek in evenwicht zonder dat zij met een derde partner (de Groenen) rekening hoeven te houden. Dat moet onvermijdelijk tot een polarisering in de discussies leiden. Socialisten en liberalen hebben voortaan meer dan vroeger de gelegenheid om antipathieën ten aanzien van elkaar te ontwikkelen. Dat belooft weinig goeds voor de levensduur van deze paarse coalitie. Verhofstadt kon, ondanks de verdere electorale vooruitgang van de VLD, zijn "kanseliersbonus" niet verzilveren.³ Zijn tweede verruimingsoperatie met overlopers van de CVP en de Volksunie is hierdoor een halve mislukking geworden. Louis Michel kampt met zijn MR met hetzelfde probleem.

De voorbije verkiezingen hebben een electorale hergroepering rond het centrum laten zien met als opmerkelijkste kenmerk het electorale herstel van de socialisten. Dat ging niet gepaard met een radicalisering van de arbeidersbasis, maar met een groeiend politiek impact van de nieuwe middenklasse. Leek het alsof de liberalen deze nieuwe middenklasse helemaal naar zich toe zouden halen, nu blijkt dat ook de socialisten zich van vooral de "postmaterialistische" middengroepen konden meester maken. In Wallonië kon Elio Di Rupo deze kiezers paaien door met Ecolo valselijk over convergentie te praten. In Vlaanderen sloot

Steve Stevaert een kartel met het wankele Spirit van Bert Anckaers. Dat betekent meteen ook het verdwijnen van de klassieke sociaal-democratie en de overwinning van een soort soft links populisme. In de woorden van Stevaert bestaat er geen linkse en rechtse politiek meer. Er bestaat alleen nog maar wat goed en slecht is voor de mensen. Vandaar dat belastingverlaging en fiscale amnestie, wat tot dan toe vooral een liberaal thema was, nu ook voor de socialisten bespreekbaar zijn. Door de belastingen te verlagen of zwart geld terug te halen kan men werk scheppen, zegt Stevaert.

In de politiek geeft men elkaar geen cadeautjes. Socialisten en liberalen mogen dan wel op elkaar zijn aangewezen, daarmee zijn ze nog niet op weg naar de vorming van een grote sociaal-liberale partij of kieskartel. De socialisten vertegenwoordigen vooral de loonafhankelijken en nog een aanzienlijk deel van de lager geschoolden. Bij de formatie heeft Elio Di Rupo als informateur daarom de sociaal-economische breuklijn tussen beide politieke families nog eens in de verf gezet. Van een Paarse idylle was dus bij voorbaat al geen sprake. Daarom wilden de socialisten in de nieuwe regering de werkgelegenheidsdossiers gaan beheren. Daartoe behoren vooral de NMBS, Belgacom, De Post en Belgocontrol. De déconfiture van Sabena had immers een bittere smaak nagelaten. Ook de Belgische strijdkrachten, waar ook veel werkgelegenheid op het spel staat, moesten onder socialistisch beheer blijven. Dat geldt uiteraard ook voor de dossiers van de sociale zekerheid, gezondheidszorg en de pensioenen. De rest, zoals de ordehandhaving en de fiscaliteit, kwam voor rekening van de liberalen. Hieruit zien we hoe de komende maanden de tegenstellingen over het te volgen beleid zich zullen ontwikkelen.

Veel van de stabiliteit van Verhofstadt II zal afhangen van de mogelijke conflicten tussen arbeid en kapitaal. Met de socialisten in de regering kan Verhofstadt rekenen op de steun van het ABVV. Mia De Vits verklaarde onmiddellijk zeer blij te zijn met een aantal sociale inspanningen die deze regering wil leveren voor de gezondheidszorg. De centen die loskwamen voor de NMBS en De Post vormden een bijkomend douceurtje.⁴ Het is duidelijk dat de (socialistische) vakbeweging niet meer in staat is om een vuist te maken in belangrijke dossiers of om cruciale beslissingen te beïnvloeden. De vakbond is er voor het netjes afhandelen van de sociale schade.

Haast als vanouds stelden de ondernemersorganisaties met het VEV op kop zich vijandig op. Ze hadden blijkbaar meer lastenverlichtingen en minder controles verwacht. Het heikele punt is hier dat Verhofstadt II door "een mobilisatie van alle dynamische krachten in de samenleving" wel 200.000 nieuwe jobs⁵ belooft (waardoor de activiteitsgraad boven de 65 procent moet stijgen), maar dat de ondernemers dat niet zien zitten. In een neergaande conjunctuur willen die hun winsten op peil houden door meer werkvolk te ontslaan, eventueel door te investeren in nieuwe machines of het verplaatsen van productie naar goedkope landen. Hoe de socialisten aan hun nieuwe jobs zullen komen, is dan ook onbekend.

Het regeerprogramma wil de onderkant van de arbeidsmarkt bedienen. Het is wel algemeen bekend dat aan de bovenkant van de arbeidsmarkt de wet van vraag en aanbod redelijk werkt. Vele hoogwaardige vacatures worden immers ingevuld door mensen die van baan verwisselen. Anders zit het aan de onderkant waar de werkloosheidsval lonkt. Ook in deze sector komt Verhofstadt II met weinig nieuws met andermaal de "dienstencheques", ditmaal voor buurt- en nabijheidbanen, het afremmen van de vervroegde pensionering, de opzet van "mobiliteitspools", het actief begeleiden van werkzoekenden en uiteraard ook het "versterken van de sociale inspecties". Het is andermaal de actieve welvaartsstaat ten voeten uit. Om zich aan de Groene zijde in te dekken worden deze maatregelen gelardeerd met vooral geruststellende intenties over het "beter combineren van gezin en werk", het verhogen van de kwaliteit van de arbeid en het "tijdsparen". Dat mogen dan wel universele sociale maatregelen zijn bedoeld voor wie naar meer levenskwaliteit verlangt, in de praktijk komen deze maatregelen vooral de beter betaalde tweeverdieners ten goede. Ook Verhofstadt II bedient hier dus de nieuwe middenklasse op haar wenken.

Verhofstadt II moet de achtergebleven rotzooi van Verhofstadt I opruimen. In de voorgaande jaren was Verhofstadt er niet in geslaagd om een efficiënt bestuur vorm te geven. Zal dat nu ineens wél lukken? Als vanouds rept het regeerprogramma over het afschaffen van de overbodige paperassen. Ditmaal is het getuigschrift van goed gedrag en zeden aan de beurt. Ook ouderwetse chicanes, zoals de stempelcontrole voor werklozen, zullen

verdwijnen. Kortom, aan de “verzuring” die het gevolg is van een inefficiënt bestuur, zal een eind komen door een proactief optreden van de overheid. De burger- en participatiedemocratie zal door middel van dialoog de rest doen. Vreemdelingen krijgen gemakkelijker toegang tot de openbare dienst. De ongewensten onder hen mogen rekenen op “een humaan en realistisch asielbeleid”⁶. En racisten of negationisten zullen als vanouds lik op stuk krijgen.

Verhofstadt II wordt vooral bedreigd door de reeds op gang getrokken lange verkiezingscampagne voor volgend jaar. Dat zal de sfeer in de regering vergiftigen. De opiniepeilingen zullen nu belangrijker worden dan het regeringswerk. Vooral de socialisten hebben hun zelfvertrouwen teruggewonnen. Ze hebben de liberalen in een houdgreep genomen. Het dilemma voor de liberalen is immers dat zij bij de komende verkiezingen weer stemmen zullen moeten winnen, wat niet zo evident is. Persoonlijke conflicten tussen liberale politici en vooral geschuif met portefeuilles hebben zowel in de MR als in de VLD voor ongenoegen gezorgd. Een aanzienlijk deel van de liberale kaders ervaart ook de regering als te “links”. Maar een coalitiewisseling zit er mathematisch gezien niet in. Het overleven van Verhofstadt II is dus op termijn grotendeels afhankelijk van dat laatste gegeven. Een tweede onzekere factor is de persoonlijke bezetting van de commandoposten. Dat heeft te maken met de carrièreplanning van het liberale driemanschap Verhofstadt, Dewael en De Gucht. Indien Verhofstadt een internationale functie kan vinden, dan is hij vertrokken. Of zijn alter ego Patrick Dewael de geschikte man is om hem te vervangen, moet dan nog blijken. Uit dit alles blijkt dat vooral de Vlaamse liberalen de zwakste schakel in de regering vormen. Bij hen is de fut er goedgevoelt uit.

Zo te zien liggen de kaarten voor de socialisten heel wat gunstiger. Ze kunnen, indien ze de post-materialistische aanhang goed verteren, de spil worden van elke volgende regeringscoalitie. De SPA hoeft alleen maar Bert Ancliaux tijdig dood te knuffelen en daarna de restanten van Agalev binnen te halen. Aldus kunnen de socialisten in Vlaanderen de grootste partij worden. Dan hebben ze hun coalitiepartners voor het uitkiezen. Het is rond dit punt dat de verkiezingsstrijd zich in 2004 zal ontwikkelen. De kansen voor de SPA hebben nooit zo goed gelegen. Een verdere electorale déconfiture van de christen-democraten kan daarbij behulpzaam zijn. Yves Leterme die de

failliete boedel van het CD&V heeft overgenomen, kan het tij niet doen keren met zijn wollige verhalen over “gemeenschapsopbouw”, “sociale verschraving” en de “losgeslagen economie” (De Standaard, 13 juni 2003). Waar de partij staat weten we inmiddels nog altijd niet. Tenzij dat het CD&V merkbaar rechtser wordt nu men het op sterven na dode N-VA van Geert Bourgeois graag aan boord wil nemen. Welke spanningen dit zal opleveren binnen het CD&V met de arbeidersvleugel, is niet goed zichtbaar, maar wel dat ongetwijfeld een deel van die kiezers over zal lopen naar de SPA.

De overtocht van christelijke arbeiders naar de Groenen is, gezien de huidige politieke conjunctuur, allerminst waarschijnlijk. Bij Agalev is de veer gebroken na de vernietigende verkiezingsnederlaag van 18 mei 2003. Men praat er nu tegelijk over vernieuwing en terug aanknopen bij de groene origines. Uit de bezinning is tot nu toe niets concreets of bruikbaar gekomen. Zoals in de meeste partijen die in doodstrijd zijn gewikkeld, ging het debat ook hier aanvankelijk over een bijzaak als een naamsverandering. Er was eentje die nu *Anders Gaan Leven* wilde vervangen door *Beter Gaan Leven*. Omdat Agalev toch uit het Belgische centrum van de macht is verdwenen, was het ineens niet meer zo moeilijk om de navelstreng met Ecolo door te knippen.⁷ Als Agalev zich omvormt tot de Vlaamse Groenen, dan is een kartel met de SPA best verteerbaar. Zeker voor diegenen die bij Agalev primair hun politieke carrière willen redden.⁸

Tot slot rest alleen de overweging dat de verkiezingen van 18 mei 2003 een soort aanloop zijn geweest naar een verdere electorale herverkaveling van het politieke centrum. Verhofstadt II verschijnt dan als een noodzakelijke afsluiting van de neoliberalisering van staat en maatschappij. De wijze waarop de nog ter tafel liggende dossiers afgehandeld zullen worden, is bekend. De openbare diensten en de nog resterende staatsbedrijven zullen geprivatiseerd en aan (internationale) concurrentie onderworpen worden. Het pensioenstelsel zal evolueren naar een kapitalisatiestelsel. Met alle gevolgen van dien. Op het politieke toneel zal het dan tijd zijn voor nieuwe vormen van (participatieve) democratie, gedragen door een populistisch vertoog over de consumptieve bestedingen en de te financieren investeringen. De Belgische weg naar een neoliberale staat en maatschappij zal dan wel aan beide zijden van de taalgrens anders worden waargenomen en van

eigen emoties worden voorzien, toch zal die uitgezet worden door de logica opgelegd door het kapitaal en door de internationale instellingen en reguleringen. Dit is het structurele kader waarin het regeringsbeleid van Verhofstadt II zich noodzakelijk beweegt.

NOTEN:

1. De breuk met het socialistische credo dat belastingvoordelen onbespreekbaar zijn, werd door Stevaert afgewimpeld met de opmerking dat minder belastingen goed kunnen zijn voor de werkgelegenheid en dat tegelijkertijd de belastinginning efficiënter moet worden. Dat laatste moet dan wel door de liberale minister van Financiën Didier Reynders en zijn liberale staatssecretaris worden gerealiseerd, waardoor deze zwarte piet permanent bij de liberalen zit.
2. Stevaert is hier weer tegen, omdat rekeningrijden slecht is voor de lagere inkomensgroepen.
3. Zijn kompanen Patrick Dewael moest in Limburg zelfs stemmen inleveren aan Stevaert.
4. In 2006 moet het spoor zijn geliberaliseerd, wat erop neerkomt dat lijnen verpacht moeten worden aan zelfstandige exploitanten. Dat geldt ook voor de rest van het openbaar vervoer (tram- en busmaatschappijen). Of de openbare vervoersmaatschappijen deze klap zullen overleven, is maar de vraag. Buitenlandse maatschappijen met meer middelen en zonder oude lasten kunnen dan toegang krijgen tot de binnenlandse vervoersmarkt. Hetzelfde geldt voor de postbestelling die nu al gedeeltelijk is geliberaliseerd. Zonder internationale allianties is De Post op termijn ten dode opgeschreven. Het opmerkelijke hierbij is het zogenaamde incrementalisme dat niet alleen de regeringspartijen, maar ook de betrokkenen aanhangen bij het bespreken van de grote neoliberale hervormingen. Van een openbaar debat is daardoor geen sprake. De vakbonden gaan hierin mee, want daardoor kunnen ze maximale rust onder het personeel houden en hopen op een (ver)late algehele liberalisering van deze vervoersmarkten. Iedereen doet intussen mee aan het optrekken van functionele mist. Het voorstel om de gemeenten toe te staan bepaalde taken (b.v. verstrekken van paspoorten) uit te besteden aan De Post, is hier een sterk staaltje van.
5. Economische berekeningen zouden aantonen dat met een ongewijzigd beleid er nog altijd meer dan 160.000 nieuwe jobs zouden komen.
6. Wat dit waard is werd meteen onthuld door de hongerstaking van Afghaanse uitgeprocedeerde asielzoekers en het optreden van minister Patrick Dewael daarin.
7. De ervaringen met de regeringsdeelname en het solidaire verbond met Ecolo heeft Agalev geleerd dat de Waals-Vlaamse dualiteit een politiek feit is. Het verbond met

Ecolo staat nu duidelijk op de tocht wegens de kwesties met FN, de nachtvluchten en Francorchamps. Agalev kan daarom een "normale" Vlaamse partij worden.

8. Voor Agalev in Brussel en Limburg geldt dat. In Antwerpen waar Edwin Pairon graag zijn schepenaamt wil redden, zou pas in 2006 een kartel met de SPA van de grond kunnen komen.